

Tystnad som ljudeffekt

En fallstudie i hur tystnad påverkar publikens känslomässiga upplevelse av en scen i kortfilmen *Stora Pojkar*

Henrik Storsjö

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Mediekultur
Identifikationsnummer:	18179
Författare:	Henrik Storsjö
Arbetets namn:	Tystnad som ljudeffekt - En fallstudie i hur tystnad påverkar publikens känslomässiga upplevelse av en scen i kortfilmen <i>Stora Pojkar</i>
Handledare (Arcada):	Kauko Lindfors
Uppdragsgivare:	
<p>Sammandrag:</p> <p>Denna fallstudie är den skriftliga delen av mitt examensarbete där jag utreder hur tystnad påverkar publikens känslomässiga upplevelse av en scen i kortfilmen <i>Stora Pojkar</i>. Scenen innehåller fysisk mobbning vilket gör den känslomässigt stark för tittaren. Därtill har scenen en rik ljudvärld, vilket skapar en stor kontrast till tystnaden. Kontrasten i ljudvärlden och scenens känslomässiga laddning var orsaken till att jag valde att undersöka denna scen. Undersökningen utfördes genom ett experiment där jag visade två versioner av denna scen för en testgrupp: originalversionen som innehåller ljud och musik, och en version med inget ljud alls. Efter visningen besvarade testgruppen skriftligt några frågor i ett frågeformulär och därefter hölls en kompletterande öppen diskussion med testgruppen. Resultaten visade att tystnad kraftigt påverkade hur testgruppen upplevde scenen. Experimentet var inte helt oproblematiskt, vilket också diskuteras i arbetet. Utöver experimentet innehåller arbetet också teori i ämnet, en presentation av kortfilmen <i>Stora Pojkar</i>, och mina egna reflektioner. Med detta arbete ville jag utveckla min kännedom om hur tystnad kan användas i ljudplanering för att förstärka känslan i en scen. Jag ville således besvara frågan: <i>Hur påverkar tystnad publikens känslomässiga upplevelse av mobbningsscenen i kortfilmen Stora Pojkar i jämförelse med originalversionen som innehåller ljud och musik?</i> Arbetet kan också utgöra en grund för fortsatt forskning.</p>	
Nyckelord:	Kortfilm, tystnad, ljudplanering, ljudvärld, testgrupp
Sidantal:	29
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	14.12.2018

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Mediaculture
Identification number:	18179
Author:	Henrik Storsjö
Title:	Silence as a sound effect - A case study in how silence affects the audience's emotional experience of a scene in the short film <i>Stora Pojkar</i>
Supervisor (Arcada):	Kauko Lindfors
Commissioned by:	
<p>Abstract: This case study is the written part of my degree project where I investigate how silence affects the audience's emotional experience of a scene in the short film <i>Stora Pojkar</i>. The scene contains physical bullying, which makes it emotionally strong for the viewer. In addition, the scene has a rich sound world, which creates a great contrast to the silence. The contrast in the sound world and the emotional charge of the scene was the reason I chose to explore this scene. The survey was conducted through an experiment where I showed two versions of this scene for a test group: the original version containing audio and music, and a version with no sound at all. After the screening, the test group answered questions in a questionnaire in writing and then a complementary open discussion with the test group was held. The results showed that silence highly affected how the test group experienced the scene. The experiment was not entirely unproblematic, which is also discussed in the study. In addition to the experiment, the study also contains theory on the subject, a presentation of the short film <i>Stora Pojkar</i>, and my own reflections. With this study, I wanted to develop my knowledge of how silence can be used in sound planning to enhance the feel of a scene. I would thus like to answer the question: <i>How does silence affect the audience's emotional experience of the bullying scene in the short film Stora Pojkar compared to the original version that contains sound and music?</i> The study can also be the basis for further research.</p>	
Keywords:	Short film, silence, sound design, soundscape, test group
Number of pages:	29
Language:	Swedish
Date of acceptance:	14.12.2018

INNEHÅLL

1	Inledning	5
1.1	Syfte, mål och forskningsfråga	5
1.2	Metod	6
2	Teori	6
2.1	Tystnad I film	6
2.2	Kompositörens objektiva synvinkel	9
3	Kortfilmen Stora Pojkar	10
3.1	Synopsis och arbetsgrupp	11
3.2	Bakgrund	11
3.3	Bildvärld	12
3.4	Ljudvärld	16
3.5	Mobbningsscen	16
4	Experiment	20
4.1	Förberedelser	20
4.2	Testgrupp	21
4.3	Svar	21
4.4	Öppen diskussion med testgruppen	23
4.5	Resultat	26
5	Diskussion	27
5.1	Vidare arbete	29
	Källor	29

1 INLEDNING

Jag har alltid varit fascinerad av samspelet mellan bild, ljud och musik i fiktion. Även i riktiga livet kombinerar jag ofta dessa element i mitt huvud. Till exempel om jag lyssnar på musik, tänker jag på en filmscen som skulle passa ihop med musiken. Vice versa, om jag ser någonting filmatiskt så tänker jag på musik eller en ljudvärld som skulle passa ihop med det jag observerar. Därför valde jag att kliva ur min bekvämlighetszon och undersöka tystnadens effekt i ljudplanering. Denna fallstudie är den skriftliga delen av mitt examensarbete och behandlar detta ämne. Som studieobjekt använde jag vår tredje årets produktion *Stora Pojkar* som jag har skrivit och regisserat. Jag undersökte hur tystnad påverkar en scen i kortfilmen.

I detta kapitel presenteras forskningen. Jag berättar orsaken till varför jag valde ämnet, vad forskningens syfte och mål var, samt presenterar forskningsobjektet. Jag går igenom min forskningsmetod och valet av den.

1.1 Syfte, mål och forskningsfråga

Med denna fallstudie ville jag få en bättre kunskap och bättre spelöga för hur man kan använda tystnad i film och vilka effekter den kan ge. Jag ville veta om man kan få mera genom att ta bort. I detta fall ljud. Meningen var inte att dyka alltför djupt in i människans psykologi eller anatomi. Forskningen behandlar inte heller speciellt mycket filmjudets historia. Denna fallstudie skulle snarare lägga grunden för vidare forskning. För att utveckla min kunskap i hur jag kan använda tystnad i film och lägga grunden för vidare forskning inom ämnet, ville jag med denna personliga forskning få svar på frågan:

Hur påverkar tystnad publikens känslomässiga upplevelse av mobbningsscenen i kortfilmen Stora Pojkar i jämförelse med originalversionen som innehåller ljud och musik?

Jag använder namnet "mobbningsscen" för forskningsobjektet det vill säga scenen som jag valde från kortfilmen. Jag går mera in på själva scenen senare i arbetet.

1.2 Metod

Alla upplever samspelet mellan musik, ljud och bild personligt. Huvudsakligen baserar sig ämnet i min forskning på subjektiva reflektioner och upplevelser. Därför valde jag att ta en kvalitativ ansats i forskningen. Jag visade två versioner av mobbningsscenen för en testgrupp. Den första versionen av scenen hade inget ljud alls. Den andra versionen var originalversionen av scenen som innehåller ljud och musik. Den första versionen visade jag i samband med hela kortfilmen medan den andra versionen visades i en förkortad version av filmen. Efter visningen svarade testgruppen skriftligt på några frågor i ett frågeformulär. Efter det spelade jag in en öppen diskussion med gruppen. Jag går mera detaljerat in på experimentet senare i arbetet.

2 TEORI

I detta kapitel diskuteras kort teorier som skapade grunden för min forskning. Utöver tystnad som är huvudelementet i min forskning, diskuteras också skapandet av musik som är det dominerande elementet i originalversionen.

2.1 Tystnad i film

Företagare och tidigare ljudplanerare Tasos Frantzolas pratar om tystnad i sin TED Talk (2016). Han inleder ämnet med frågan "Vilka andra verktyg använder ljudplanerare?" Han fortsätter "Nå, här kommer en mycket anmärkningsvärd..." En kort stund är hela salen tyst. Han går vidare och säger att en kort stund av tystnad fångar vår uppmärksamhet. I västerländska kulturer är vi inte riktigt vana med verbal tystnad, eftersom det anses vara pinsamt eller oartigt. Således kan tystnad innan verbal kommunikation skapa mycket spänning.

Frantzolas (2016) säger att om man till exempel tänker på en stor Hollywood aktig film som innehåller mycket explosioner och automatvapen, så slutar högljuddhet att vara högljudd efter en stund. Så med ett yin och yang tankesätt behöver tystnad högljuddhet, och högljuddhet behöver tystnad för att någondera av dem ska ha en inverkan. Frantzolas säger att betydelsen av tystnad beror på hur den används i varje film. Tystnad kan placeras in i huvudet på en karaktär eller driva fram tankar. Vi har ofta ett kontemplativt och meditativt förhållande till tystnad, men istället för att bara ha en

betydelse, blir tystnad en tom kanvas som inbjuder åskådaren att måla sina egna tankar på. Frantzolas betonar ännu att det inte egentligen finns en sådan sak som tystnad. Även om du går in i ett rum med noll eko eller reflektion av ljud och noll ljud utifrån så hör du ändå ljudet av din blodcirkulation. Äldre biografer innehåller ljudet av filmprojektorn och även i nya dolby biografer finns det alltid någon ljud i rummet. Frantzolas berättar att eftersom tystnad inte finns, skapar ljudplanerare tystnad med hjälp av ambiens det vill säga rumsljud eller bakgrundsljud som är unika för varje plats, till exempel ett salutorg i Marocko, Times Square i New York eller en vanlig liten höghuslägenhet. Franzola fortsätter med att ambiensljud fungerar på ett väldigt primitivt sätt. De kan direkt tala till vår hjärna på en omedveten nivå. Till exempel fåglarnas kvitter utanför fönstret kan möjligen tyda på normalitet eftersom människan som art i miljontals år har vaknat till detta ljud.

Michel Chion (1994 s. 57) behandlar samma ämne som Frantzolas. Han påstår att tystnad i filmens ljudspår är ett element som inte är enkelt att uppnå, även på teknisk nivå. Man kan inte bara avbryta det auditiva flödet och lägga in en bit tomrum. Åskådaren skulle få ett intryck av en teknisk störning. Här menar Chion att man inte kan simulera tystnad genom att bara dra ner allt ljud. Chion fortsätter med att varje plats har sin egen unika tystnad och att det därför, under ljudinspelningar på exteriöra platser, i en studio eller i ett auditorium, är viktigt att spela in en rejäl bit av den "tystnad" som är specifikt för platsen. Denna kringliggande tystnad kan vid behov användas senare bakom dialog för att skapa den avsedda känslan - att handlingsutrymmet tillfälligt är tyst.

Chion nämner ett exempel som är mycket relevant för min forskning. Jean-Luc Godards film *Bande à Part* (1964) innehåller en scen där allt ljud är borttaget, även ambiensljud, och detta fungerar som en effekt. För att förtydliga scenen i fråga, i denna scen sitter tre uttråkade personer på en restaurang och försöker komma på någonting att göra. De beslutar att hålla en minuts tystnad och då blir allt tyst. I detta fall ger tystnaden enligt min åsikt en komisk effekt. Tanken med tystnaden redogörs för åskådaren i förväg så övergången till tystnaden är inte särskilt chockerande. Övriga faktorer ligger snarare i det att man med tystnaden får en redan färdigt stillastående stämning ännu mera "tråkig". Innan tystnaden säger en av karaktärerna att en minuts tystnad kan vara väldigt lång och en riktig minut kan kännas som en evighet. Efter en halv minut säger

samma karaktär att det räcker för honom och stiger upp från bordet för att sätta på en skiva musik. Här fungerar tystnaden också som ett sätt att involvera åskådaren i scenen på en annan nivå. Man delar den obekväma känslan av tystnaden med karaktärerna och då är också lättnaden större när tystnaden bryts. Jag tycker att tystnaden i detta sammanhang förstärker komedin på ett skickligt sätt.

Här ville jag berätta om skillnaden mellan tystnad som är skapad skilt, och tystnad som tekniskt används som en effekt. Till exempel rumsljud i en scen där en person sitter på sängen och läser en bok är skapad skilt med ambiens för att simulera tystnaden i rummet, medan tystnaden i scenen från Jean-Luc Godards film *Bande à Part* (1964) används som en effekt för att bryta det vanliga mönstret och på så sätt väcka någonting hos åskådaren. I min forskning vill jag undersöka om tystnaden på liknande sätt kan fungera som en effekt och till exempel skapa en mer våldsamt känsla för scenen när åskådaren inte blir stimulerad av ljud utan fokuset sker endast visuellt.

Chion (1994 s.57) påstår också att intrycket av tystnad i en filmscen inte bara uppstår från frånvaron av brus. Det kan endast skapas som ett resultat av sammanhang och förberedelse. Som enklast handlar det om att förbereda det med en brusfylld sekvens. Tystnad är aldrig en neutral tomhet. Det är det negativa av ljud som vi hört eller föreställt dessförinnan; det är en produkt av kontrast.

Som både Frantzolas och Chion säger fångar tystnad uppmärksamheten, och tystnad i film baserar sig mycket på kontrasten eller motvikten som är högljuddhet. Det är också skillnad på om det är fråga om en simulerad tystnad eller om man tekniskt avbryter ljudspåret helt och hållet. Jag vill ta reda på om det plötsliga avbrytandet av ljudspåret i scenen som jag använder i min forskning även kan orsaka en känsla av pinsamhet hos åskådaren och därmed väcka olika känslor och tankar.

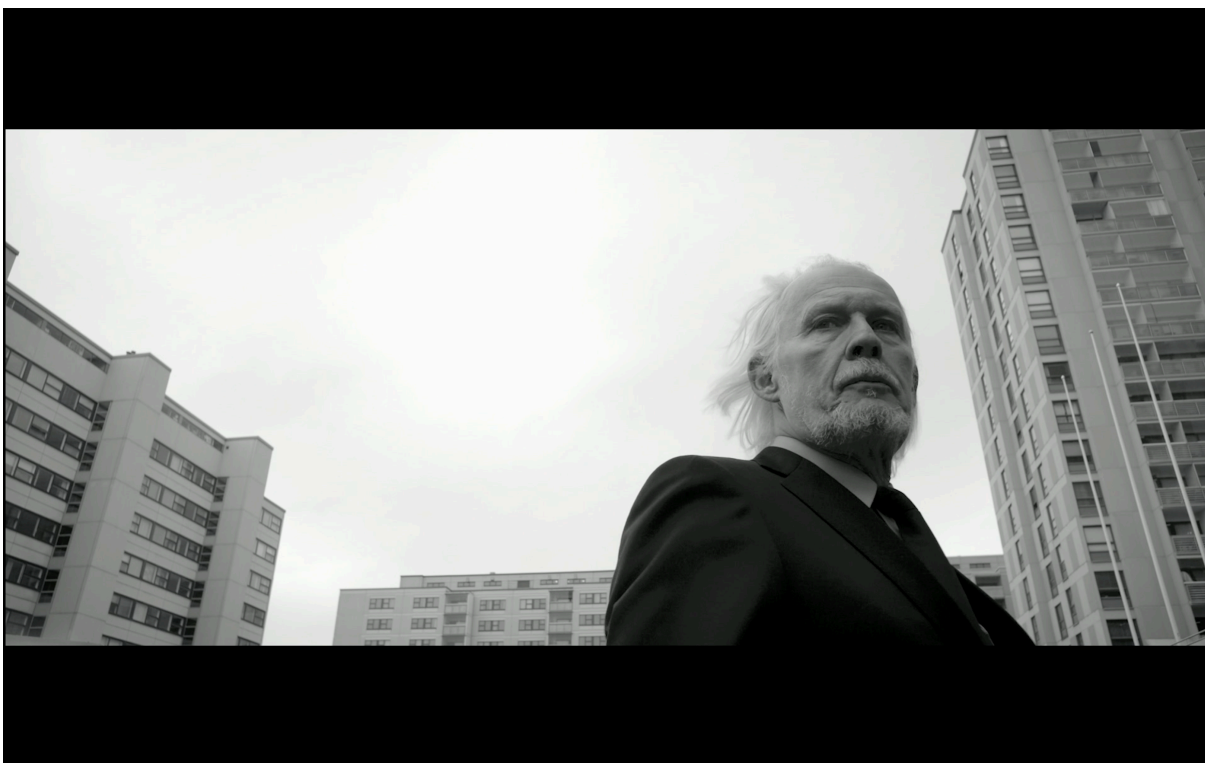
2.2 Kompositörens objektiva synvinkel

James Horner berättar om komponering av filmmusik i sin TED talk (2005). Han betonar att när man komponerar filmmusik handlar det om att man jobbar anställd av en kund. Ofta händer det att man har annorlunda smak eller vision gällande kompositionen än vad kunden har. Då måste man alltid komma ihåg att vad man än skapar så jobbar man för någon annan och efter någon annans smak. Horner (2005) fortsätter med att konsten av filmkomposition för honom har blivit en slags vänlig manipulering, inte bara av publiken för det är ju hans jobb, men också av arbetsgivaren, i hans fall regissören. Vänlig manipulering för att få regissören att acceptera idéer som hen aldrig hört förut och ta dem till sig som sina egna för en bild som hen har levt med en lång tid. I synnerhet om regissören också är manusförfattaren för filmen, har hen drömt om den från första dagen. Hen har skrivit filmen, varit ute och filmat den och pusslat ihop allting. Sedan anställer regissören honom och har förtroende för att han, en person som står vid sidan om och aldrig tidigare varit med i processen, ska se på filmen och ge hans version av det han ser. Horner (2005) fortsätter med att väldigt ofta säger regissörer att kompositionen inte motsvarar det som de hade i tanke när de filmade. Men när en utomstående person som inte varit med i processen ser på filmen, har hen en helt annan perspektiv. Som en filmkompositör kan man inte se på filmen från regissörens synvinkel, utan man måste se på den fullständigt objektivt eftersom det är det enda sättet för kompositören att kunna reagera.

Orsaken till varför jag ansåg James Horners TED talk vara intressant och relevant är problemet med objektiviteten. Jag och ljudplaneraren Henri Mitikka var inne i processen av *Stora Pojkar* från första början och vi komponerade också musiken för filmen. Så klart kan processen utföras på flera olika sätt men i vårt fall var det en absolut motsats till det som Horner pratar om med tanke på en objektiv synvinkel.

3 KORTFILMEN STORA POJKAR

I detta kapitel presenterar jag kortfilmen *Stora Pojkar*. Jag berättar om bakgrunden till berättelsen och bearbetandet av tematiken. Jag beskriver processen av bild- och ljudplanering och går mera detaljerat in på forskningsobjektet, det vill säga mobbningsscenen. Efter kapitlet har du en bättre bild av filmens stil, vad filmen handlar om och vad vi ville berätta med filmen.

Figur 1: Dick Idman som huvudkaraktären Einar i kortfilmen *Stora Pojkar*. (Kirvesniemi 2017)

3.1 Synopsis och arbetsgrupp

Vi befinner oss i en lekpark där Einar leker med sin vän Filip i en sandlåda. En bit bort utspelas ett vattenkrig. Einar blir nyfiken - men vad händer när man är 60 år och lämnar sandlådan för att leka med de andra?

Stora pojkar är en absurd dramedi där maktstrukturer, mobbning och vänskap gestaltas på ett surrealistiskt sätt. Utöver en tankeväckande berättelse är filmen ett visuellt verk kryddat med komiska drag. En film om vuxenlivet där man hela tiden står inför svåra val.

I huvudrollerna: Dick Idman och Mikko Neuvonen.

Manus & Regi: Henrik Storsjö

Fotograf: Petra Kirvesniemi

Ljudplanerare: Henri Mitikka

Producent: Hanna Lämsä

3.2 Bakgrund

Under kursen i manusproduktion, fick vi i uppgift att välja ett barndomsminne och börja utveckla en berättelse från det. Jag valde ett minne där jag var ungefär 6 år gammal. Efter att jag lyckades beveka min mamma fick jag till födelsedagspresent Super Soaker 300. Den var en stor gevär-formad vattenbössa med en extra vattenbehållare som man bär på ryggen. Mamma var aningen orolig eftersom hon tyckte att den var för stor för mig. Jag sprang med i vattenkriget full av iver och vattenbehållaren full med vatten. I något skede föll jag omkull och kunde inte stiga upp eftersom vattenbehållaren var så tung. Då blev jag ett lätt offer för andra vattenkrigare. Jag började utveckla mitt manus från detta minne. Jag ville lyfta fram mobbning eftersom jag har tyvärr bevittnat

mobbing under mitt liv som barn och vuxen. Speciellt när det gäller familjemedlemmar är det hjärtskärande att bevittna konsekvenser som mobbing kan orsaka i livet. I början av processen var karaktärerna i manuset barn. Jag hade svårt att utveckla berättelsen till den nivå jag ville. Strukturen var okej, men berättelsen kändes ändå platt. Mobbing är ett viktigt ämne och jag ville att det skulle vara ett väsentligt tema i min berättelse, men jag ville inte att filmen skulle karaktäriseras som en “sluta mobba”-kampanjreklam. I något skede av kursen frågade min klasskompis om jag har tänkt på att karaktärerna kunde vara vuxna. Det var ett viktigt moment i manus-fasen. Då började jag visualisera hela paketet tematiskt och stilmässigt mycket tydligare. Plötsligt öppnades spelplanen för möjligheter och rum för en personlig synvinkel för gestaltning av temat. Vårt mål blev att lyfta fram temat mobbing på ett personligt sätt. Att vuxna människor klädda i office-klädsel leker i sandlådan och har vattenkrig är redan i sig mycket konstigt, men vi ville att hela världen i berättelsen skulle kännas absurd och även surrealistisk. Även om filmens genre är “dramedi” och den innehåller vissa komiska drag, ville vi inte att den dominanta stämningen i filmen skulle bli komisk utan snarare obekvämt, onaturlig, dystert och drömmigt. Vid planeringsskedet började vi tillsammans med gruppen ta i hänsyn också andra ämnen som uppkommer i filmen, till exempel makt, vänskap och lojalitet.

3.3 Bildvärld

När vi planerade bildvärlden tillsammans med Petra Kirvesniemi blev “undvikandet av lagom” ett återkommande tema. Vi ville inte ha “naturliga” bilder så vi tillspetsade till exempel bildvinklar och positioneringen av karaktärer. Filmen innehåller mycket låga och höga bildvinklar och karaktärerna är ofta placerade i bilden på ett onaturligt sätt i relation till användandet av för- och bakgrund.

Figur 2: Höga bildvinklar. (Kirvesniemi 2017)

Figur 3: Låga bildvinklar. (Kirvesniemi 2017)

Figur 4: Placering av karaktärerna. (Kirvesniemi 2017)

Figur 5 och 6: Inspiration av gamla film posters. (Kirvesniemi 2017, Kane 1981)

Vi tog också inspiration av gamla filmer och film posters med grova vinklar och igenkännliga bildkompositioner. Vi ansåg att dessa val hjälpte oss att avvika från det vanliga och vardagliga och därmed stödde vår syfte att skapa absurditet. I början hade vi som tanke att färgen i filmen är låg saturerad. Vi ville ha så lite färg att världen skulle kännas grå och dyster. Senare beslöt vi ändå att göra filmen svartvit. Den svartvita färgen gav starkare kontraster och stödde bättre vår “undvikandet av lagom” -tanke. Den gav också en känsla att världen är svart och vit som passar ihop med berättelsen. Dessutom fick färgvalet de office-klädda karaktärerna med sina färggranna vattenbössor att bättre passa in i den kalla betongförorten.

3.4 Ljudvärld

I ett tidigt skede av ljudplanering föreslog Henri att musiken och en del av ambiensen kunde vara elektroniskt gjorda, främst med hans Korg microKORG syntetisator. Jag hade tidigare tänkt på akustisk musik med mycket olika perkussioner och en relativt naturlig ambiens men efter att Henri spelade några provexemplar för mig, var jag övertygad om att elektronisk musik sitter mycket väl i filmen, och att elektroniskt gjorda ambiensljud stöder den absurda känslan. Vi beslöt att den elektroniska musiken fick inspireras av spaghettwestern musik, till exempel Ennio Morricones verk. Under efterarbetet kom vi ändå på att använda akustisk musik i mobbningsscenen. Vi ville få en stark laddning känslomässigt i scenen och lyfta fram den genom att bryta mönstret av elektroniska musik. Tillsammans med Henri komponerade vi första versionen med gitarr och visslande. Musiken kändes då tom men vi var lyckliga att vår klasskompis Mea Silin hade tid att komma in i studion och förstärkta kompositionen med trumpet. Hon visade sig också vara skicklig på att vissla och nynna och såvida arrangerade hon hela kompositionen förutom gitarren.

Problemet med att vi själva komponerade musiken var att vi hade en väldigt subjektiv synvinkel på hur musiken skulle vara. Vi hade varit inne i processen från första början och kunde inte forma objektiva åsikter om vad som fungerar och vad som inte fungerar (se kapitel 2.2).

3.5 Mobbningsscen

"EXT. GÅRDEN - DAG

Andreas, Einar, Eva, gänget.

Eva håller händerna uppe i luften för att göra ett startskott för vattenkriget. Det är spänning i luften. Alla stirrar på varandra. Andreas ger turvis en blick till andra gängmedlemmar. Einar ser ivrig ut. Eva klappar ihop händerna. Einar springer en bit framåt, svänger om och försöker skjuta, men bössan är för invecklad och han lyckas inte rikta bössan mot Andreas samtidigt som han drar i

spaken. Andreas börjar skjuta mot Einar som fortsätter att springa. Vattentanken på ryggen är mycket tung och Einar har svårigheter att springa med den. Einar stiger av misstag på ämbaret som han tidigare hade med sig och ramlar omkull. Eftersom vattentanken är för tung, lyckas han inte stiga upp. Han försöker få bort tanken men remmarna är för spända. Hela gänget börjar gå mot Einar. De börjar skjuta vatten på honom. Alla förutom Eva som har gett sitt vapen till Einar. Alla skrattar elakt förutom Eva. Hon ser bekymrad ut. Efter att de skjutit bössorna går Andreas ett par steg närmare Einar och spottar på honom. Sedan går hela gänget bort. Eva tittar bekymrad på Einar. Einar blir kvar och ligger på marken. Han lyckas stiga upp och tittar på ämbaret och sedan på vattenbössan."

Utdraget ur manuset är mobbningsscenen, det vill säga mitt forskningsobjekt, i sin helhet. Scenen avslutar andra akten och är så att säga nyckelscenen i hela filmen. Som det redan kom fram tidigare i kapitlet, innehåller scenen en akustisk musikkomposition för att effektivare väcka känslor. Dessutom innehåller scenen också ambiensljud och effektljud det vill säga vindens sus, fotsteg och ljud av vattenbössor etc. Eftersom jag ville forska i användningen av tystnad och dess möjliga effekter, var denna scen perfekt för experiment med tanke på scenens känslomässiga laddning och kontrast mellan ljud och tystnad. Jag ville veta om tystnad kan göra scenen våldsammare och om den kan väcka mera empati för huvudkaraktären Einar.

Figur 7: "Det är spänning i luften. Alla stirrar på varandra." (Kirvesniemi 2017)

Figur 8: "Eva slår ihop händerna." (Kirvesniemi 2017)

Figur 9: "Einar springer en bit framåt, svänger om och försöker skjuta..." (Kirvesniemi 2017)

Figur 10: "Alla skrattar elakt förutom Eva. Hon ser bekymrad ut." (Kirvesniemi 2017)

4 EXPERIMENT

I detta kapitel berättar jag om själva experimentet. Experimentet bestod av förberedelser, visning av två olika versioner av mobbningsscenen för testgruppen, och öppen diskussion med dem, och analys utgående från svaren och diskussionen.

4.1 Förberedelser

Först editerade jag en version av kortfilmen där mobbningsscenen var tyst. Jag var ändå tvungen att tillägga uppbyggande ljud före tystnaden för att öka kontrasten så att tystnaden skulle komma in starkare (se kapitel 2). I scenen står vattenkrigarna i en cirkel och byter blickar intensivt. Anfallet mot Einar börjar efter att Eva slår ihop händerna som ett startskott. I originalversionen har musiken redan börjat med en gitarrintro när karaktärerna byter blickar, och startklappet har ett effektljud av en revolver, ett ljud känt från gamla westernfilmer. I den tysta versionen byggde jag upp spänningen med syntetisator-toner som blev starkare och starkare tills Eva klappar ihop händerna. Då blir allt totalt tyst. I originalversionen avtonas musiken då Einar ligger på marken och vattenkrigsgänget skrattandes går sin väg. Samtidigt som musiken avtonas förstärks ambiensljud i omgivningen. I den tysta versionen kommer ambiensljud in aningen tidigare. Jag var oroad för att visning av två nästan likadana kortfilmer skulle kännas jobbigt för testpersonerna och att det skulle påverka resultatet. Därför beslöt jag att göra andra versionen kortare. Andra versionen börjar en liten bit före mobbningsscenen och slutar genast när scenen är slut. Jag var tvungen att också göra beslut om vilken version som skulle visas först. Jag beslöt att visa tysta versionen först eftersom jag ville göra upplevelsen av tystnaden så fräsch som möjligt och i samband med hela versionen av filmen. Jag ansåg att originalversionen med musik och ljud som första, skulle ha byggt för starka kopplingar och distraherat upplevelsen av den tysta versionen. Således fick den tysta versionen namnet VERSION 1 och den originalversionen med musik och ljud namnet VERSION 2.

Jag ville främst få veta vilka känslor och tankar VERSION 1 väckte jämfört med VERSION 2. Jag gjorde en frågeformulär i följande form:

1. Vilken version tyckte du mera om och varför?

2. Ringa in vilken version väckte mera känslor:

VERSION 1   VERSION 2

3. Vilken version tyckte du att är mera konstnärlig och varför?
4. Vilken version kändes mera våldsam? VERSION 1   VERSION 2
5. Vad tyckte du om filmen?
6. Andra tankar?

Eftersom experimentet till stor del bestod av subjektiva upplevelser ville jag att frågeformuläret också skulle ge rum för fritt tankeflöde. Jag ville bryta mönstret med fråga nummer 3. Jag ansåg att den kunde möjligen väcka mera tankar och således leda till mera ingående svar. Eftersom alla kan inte uttrycka sig lika bra skriftligt som muntligt, ville jag hålla en öppen diskussion efter att testpersonerna fyllt i formuläret. En öppen diskussion skulle också ge möjlighet för personerna att i samspel med de andra utveckla sina egna reflektioner.

4.2 Testgrupp

Testgruppen för experimentet består av tre personer: Isa Antas, Axel Ridberg och Kristofer Söderström.

4.3 Svar

Testgruppen samtyckte till publicering av deras namn, men eftersom en i gruppen ville att svaren skulle hållas anonyma beslöt jag att hålla alla svar anonyma. Jag kommer att gå igenom svaren på frågorna i samma ordning som de ställdes i formuläret. Som en påminnelse är VERSION 1 den tysta versionen och VERSION 2 originalversionen med musik och ljud.

1. Vilken version tyckte du mera om och varför?

PERSON 1: *Version 1 hade definitivt mer intensiv känsla i sig. Dock var tystnaden så lång att man började fantisera egna ljud till filmen vilket kanske lite tog ner på känslan.*

PERSON 2: *Version 2. Western i moll väckte mer sympati för huvudkaraktären. Sprutandet framstod som mer brutalt.*

PERSON 3: *Version 1. Tyckte att musiken i version 2 var lite för western-aktig och på så sätt tappade en del av känslan som skapats under filmen.*

2. Ringa in vilken version väckte mera känslor: VERSION 1   VERSION 2

PERSON 1: Version 1

PERSON 2: Version 2

PERSON 3: Version 1

3. Vilken version tyckte du att är mera konstnärlig och varför?

PERSON 1: *Version 1 för att komplett tystnad känns ganska överkligt och det står ut mycket.*

PERSON 2: *Western och konstnärlig är oftast inte synonyma. Tycker dock att version 2 fungerade bättre. Kan ej svara på frågan.*

PERSON 3: *Version 1 av ganska samma orsak som i fråga 1. "Less is more".*

4. Vilken version kändes mera våldsam?   VERSION 1   VERSION 2

PERSON 1: *Version 1*

PERSON 2: *Version 2*

PERSON 3: *Version 1*

5. Vad tyckte du om filmen?

PERSON 1: *Intressant koncept och bra story men skådespeleriet kändes väldigt hackigt av alla förutom huvudkaraktären vilket lite tog bort "immersion" i filmen.*

PERSON 2: *Jag gillade den skarpt. Jag gillade hur bra det fungerade även om alla talade svenska med väldigt olika accent.*

PERSON 3: *Ledsam kanske lite för att den "kändes så verklig". Fint berättande. Inget blev oklart och jag tror att filmen kan väcka många olika tankar.*

6. Andra tankar?

PERSON 1: *Bra cinematografi och klokt val att göra den svartvit och leka med ljusstyrka och kontrast för att skilja förgrund och bakgrund.*

PERSON 2: *Jag var aningen osäker om det var frågan om något slags "självständighets-story" när karaktären i slutet väljer att inte återvända till sandlådan.*

PERSON 3: *Passade bra som svartvit. Vacker för att man har tagit bort allt onödigt och låtit storyn stå på egna ben.*

4.4 Öppen diskussion med testgruppen

Efter skriftliga svar höll jag tillsammans med testgruppen en öppen diskussion. Jag bandade in diskussionen och här kommer transkriberad version av diskussionen:

JAG: *Några tankar?*

PERSON 3: *Jag tyckte att den var fin. Jag tyckte om den och den blev inte tråkig i något skede. Jag tycker att tio minuter var tillräckligt för att få poängen ut.*

PERSON 1: *Det är sant.*

JAG: *Vi fick respons att mobbningen gestaltas på ett bra sätt i filmen. Det var kanske en annorlunda synvinkel till mobbningen?*

PERSON 3: *På grund av konceptet kan barn kanske förstå det eftersom de är vana att leka på liknande sätt som i filmen men så är det ändå vuxna människor i filmen så kanske man får en känsla att vem som helst kan påverka mobbningen.*

PERSON 1: *Just som du sa, vem som helst kan påverka mobbning. Det är inte bara unga människor, utan det finns även i arbetslivet och överallt. Därför är det mycket bra att filmen har en sådan djup underton att det här är ju inte bara barn som leker utan det här är också vuxenliv samtidigt. Det är liksom gestaltat på ett annat sätt. Jag gillar väldigt mycket handlingen och manuset.*

PERSON 3: *Jag tycker att ingenting blev oklart.*

PERSON 1: *Nä, det är sant.*

PERSON 3: *För att den lät sig vara sig själv utan någon humbug. Jag tyckte också om att den var svartvit.*

JAG: *Version 2 var ju originalversionen. Version 1 var ändrad efteråt. Det som jag studerar är användning av full tystnad i filmer och jag vill veta kan det till exempel väcka någonting mera eller lyfta fram känslor när man inte alls är distraherad av ljud. Därför valde jag den här scenen eftersom den innehåller mycket rörelse, ljud och musik.*

PERSON 3: *Efter att man just hade sett version 1, kändes i synnerhet western musiken lite jobbig. Jag tycker att den inte gav samma känsla. Jag vet inte skulle man ha upplevt det på ett annat sätt om vi såg hela filmen i version 2 eftersom nu såg vi bara en del av filmen.*

PERSON 2: *Jag tycker tvärtom. Jag tycker att i version 2 kändes det som att musiken förstärkte empatin för huvudkaraktären. När det var helt tyst, så okej, de sprutar vatten på honom men det kommer inte på en på samma sätt som i version 2. När det var musik så var det helt annorlunda för mig. Man fick mera känslan att han faktiskt får vatten på sig och det är jävligt. Det funkade mycket bättre för mig. Även western stämningen med skurkar etc förstärktes väldigt mycket med hjälp av musiken.*

PERSON 1: *Det är intressant eftersom för mig var det faktiskt just tvärtom. Jag tycker att så fort det blev tyst så började min fantasi snurra och jag började skapa ljud i mitt huvud av det jag ser. På något sätt kände jag ljuden fast den inte fanns. Detta gav en mera tung känsla till mig. Av western musiken fick jag mera en kliché aktig känsla eftersom scenen är ju uppbyggd väldigt mycket som en sådan film format. Scenen är liknande som i "The Good, the Bad and the Ugly" när alla tittar på varandra så just denna musik känns lite som en kliché. Dock i tysta versionen var det enligt mig lite för länge tyst. Det kom en punkt när jag plötsligt tyckte att det här känns konstigt. Just när det är för länge tyst. Scenen började kännas aningen komisk och jag tror att det inte riktigt är meningen.*

JAG: *Nej, det är inte meningen. Och det är ju svårt när man gör två versioner efteråt. För att den är ju filmad med western stämningen i tanke och enda punkten som jag hittade där jag tänkte att man kan ta ljudet bort var den när Eva klappar händerna*

ihop. Det är sant att scenen blir ju ganska lång utan ljud. När du PERSON 2 pratade om att musiken förstärkte empatin så tycker du att också ljuden när till exempel huvudkaraktären faller på marken påverkar också.

PERSON 2: Helt säkert. Jag kommer också ihåg att jag tänkte i tysta versionen att nu borde Dick Idman hjälpa till lite mera eftersom det känns som att det inte kommer tillräckligt mycket ur skådisen för tysta versionen. Man ser ofta i tysta scener just av den typens agerande för att det inte skulle bli för mycket i kontrast kanske. Jag tänkte ändå att nu borde man gärna få ut mera i rörelse på något sätt. För mig kändes det att på något sätt försvann det men när det var musik och ljud med så var det inga problem.

JAG: Ja, och det är säkert också det om man skulle ha planerat det från första början att man har den här scenen helt tyst så då skulle man helt säkert ha fokuserat annorlunda på bilder. Därför är det egentligen svårt att göra en sådan forskning efteråt men det är bra att få tankar om just vilka känslor tystnaden väckte jämfört med när det är musik och ljud. Kontrasten där är ganska intressant tycker jag.

PERSON 1: Allt det här är ju mycket subjektivt.

JAG: Jep! Såklart.

PERSON 3: Miljön var intressant när den var så kall.

PERSON 2: Jag gillade vintage synth-ljuden.

JAG: Jo! De var största delen gjorda med Korg microKORG.

PERSON 1: Blade Runner vibbar.

JAG: Jo! Vi försökte göra musiken lite i stil av western men elektroniskt.

PERSON 2: Jo, den där ena ljuden var jätte western aktig.

PERSON 1: Alltså Jag tyckte om den väldigt mycket.

PERSON 3: *Hur gjorde ni blåsten?*

JAG: *Den är också gjord med synth och lite blandning med ambiens från själva inspelningsplatsen. Ännu om musiken så i den här scenen är ju enda akustiska musiken i filmen. Allt annat är elektroniskt. Iden med det var att eftersom den är en viktig scen så ville vi helt och hållet ändra på stämningen och hoppa bort från elektroniska musiken så att scenen står ut mera. Har ni tankar om det?*

PERSON 2: *Det är nog lite orättvist när man tittar andra som en helhet och andra bara delvis så det kan vara att man hade upplevt den annorlunda men jag tror nog att bytet fungerar bra som en effekt.*

PERSON 3: *Och inte är version 2 dålig, men när man fick välja så blev det nog version 1.*

4.5 Resultat

Som det kom fram i experimentet är det frågan om väldigt subjektiva synsätt och helt rent smaksaker. För det första tyckte alla om filmen som helhet. Jag ville lyfta fram detta eftersom jag tycker att det är viktigt att veta testgruppens generella inställning, då den kan färga deras åsikter. Två av tre personer i testgruppen ansåg att tystnaden gjorde scenen starkare. En av personerna tyckte precis tvärtom.

PERSON 1 och 3 tyckte att VERSION 1 kändes betydligt mera våldsamt och hade mera känsla i sig. De tyckte att musiken i VERSION 2 hade en klichéaktig känsla och kändes överdriven. PERSON 1 tyckte till och med att tystnaden gav rum att skapa ljud i huvudet för det man ser medan musiken var störande och tog en för stor roll i scenen. Trots det tyckte hen ändå att tystnaden kändes lite för lång och att den mot slutet började kännas aningen komisk.

PERSON 2 var av en helt annan åsikt än de två andra. Hen tyckte att musiken förstärkte känslan i scenen och väckte mera empati för huvudkaraktären. Hen ansåg att med tystnad kändes scenen så att säga platt och att det var just musiken som gjorde känslan i scenen eländig.

Hen tyckte också att huvudkaraktärens skådespelande inte gav tillräckligt i den tysta versionen. Hen skulle ha velat se mera rörelse för att göra scenen mera intressant. Hen sade att i VERSION 2 var detta inte alls ett problem.

5 DISKUSSION

Min personliga åsikt är att originalversionen fungerar bättre än den tysta versionen. Musiken förstärker känslan i scenen och väcker mera empati för huvudkaraktären. Musiken har en lugn och melankolisk stämning vilket tillsammans med den eländiga mobbningen som sker i bilderna formar en kontrast som jag anser fungerande. Min synvinkel är dock mycket subjektiv eftersom jag var inne i processen från början till slut.

Experimentet innehöll vissa problem. Mobbningsscenen är inte planerad som en tyst scen. Om man hade vetat det innan inspelningarna eller under efterarbetet skulle den ha varit strukturerad speciellt för att samarbeta med tystnaden. I experimentet var tystnaden tillsatt efteråt och den kanske inte fungerade optimalt.

För att öka experimentets trovärdighet kunde det ha varit två större testgrupper. Båda versionerna skulle ha varit i full längd och visats skilt för båda testgrupperna. Frågorna skulle dock ha varit mera slutna, till exempel bedömning av våldsamheten med en 1-5 skala. Det är knepigt eftersom jämförandet och de personliga reflektioner gällande skillnaderna mellan båda versionerna då kunde ha blivit snäva och inte särskilt kvalitativa.

Ett element som inte diskuterades desto mera under experimentet är det ljud som ligger under musiken i denna scen. Ljudet när gänget sprutar med vattenbössor och ljudet av plast som skrapar mot sanden när huvudkaraktären faller på marken tycker jag att bildar associationer till barndomslekar. Som Frantzolas (2016) säger i sin TED Talk (se kapitel 2.1) kan ambiensljud fungera primitivt och omedvetet tilltala vår hjärna. Här är det inte fråga om bakgrundsljud och inte heller om miljontals år av associationer som är inbyggda i vår art, men jag påstår att i alla fall en stor del av min generation uppväxt i västerländska kulturer har lekt med plastleksaker utomhus och kan associera till ljudet

som jag beskrev. Detta ljud kan göra känslan i scenen mera verklig och bekant så att säga. Känslan blir också mera absurd när man associerar, medvetet eller omedvetet, till barndomen men samtidigt ser man vuxna människor i bilden.

Jag tycker dock att tystnaden kunde ha fungerat i denna scen om man hade planerat det i förväg. Då skulle fokuset ha varit mera på bilderna och man skulle ha tänkt mera på scenens längd och uppbyggnad. Dessa är så klart mina egna åsikter och alla delar dem nödvändigtvis inte, som det också kom fram i experimentet.

Musikens stil i sig var också någonting som inte fungerade för alla i testgruppen. Om musiken hade varit mera neutral och inte så dominerande kunde åsikterna ha varit annorlunda.

Ett problem var också att testgruppen inte såg båda versionerna i samband med hela filmen. Detta kan påverka hur man kommer in i stämningen och med tanke på vårt syfte, att skapa kontrast mellan den akustiska och elektroniska musiken, är det viktigt att vara helt inne i filmens stämning.

Frantzolas (2016) säger i sin TED Talk (se kapitel 2.1) att man inte kan nå en absolut tystnad, vilket var ett problem som förekom under min visning. Utrymmet var inte ljudisolerat så tyvärr läckte en hel del exteriöra ljud in i utrymmet. Även om utrymmet hade varit ljudisolerat skulle man ha hört ljud inne i rummet, till exempel från datorn och videoprojektorn. Även om jag hade lyckats isolera bort all ljud skulle det ha funnits kroppsljud och ljud från kläder.

Ordningen i vilken versionerna visades hade säkert en påverkan. Även om mitt val var motiverat kan det hända att resultatet hade blivit annorlunda med en omvänd ordning. Resultaten var ändå inte ensidiga vilket betyder att strukturen av visningen möjliggjorde differens av åsikter.

Min forskningsfråga var *Hur påverkar tystnad publikens känslomässiga upplevelse av mobbningsscenen i filmen Stora Pojkar i jämförelse med originalversionen som innehåller ljud och musik?*

Resultaten visar att påverkan av tystnaden var väldigt stor. Jag kan utan tvivel också säga att med en väl avsedd användning av tystnad i fiktion kan man åstadkomma en kraftig effekt hos åskådaren. Detta är ingenting nytt men min forskning bekräftar denna tanke.

5.1 Vidare arbete

Efter denna forskning tänker jag säkert annorlunda på olika möjligheter när det gäller ljudplanering och användning av musik. Som en utgångspunkt har jag alltid föreställt mig någon musik när jag tänker på eller planerar en film scen. Forskningen har varit lärorik och hjälper mig säkert att lättare kliva ut ur detta tankesätt. Forskningen fick mig också att tänka annorlunda på relationen mellan regissören och kompositören.

KÄLLOR / REFERENCES

Frantzolas, Tasos. 2016, *TED Talk . Everything you hear on film is a lie*. Tillgänglig: <https://www.youtube.com/watch?v=6liIKYeUzaY> Hämtad: 10.12.2018

Chion, Michel. 1994, *Audio-Vision. Sound on Screen*, New York: Columbia University Press, 239s.

Horner, James. 2005, *TED Talk on composing film scores*. Tillgänglig: <https://www.youtube.com/watch?v=xIcwsQgOrEg> Hämtad: 9.12.2018